

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3608>

Number: 51 , p. 139-156, Autumn III 2016

Yayın Süreci

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayınlanma Tarihi / The Published Date

14.07.2016

30.11.2016

**BİR YÖNTEM OLARAK C. WRIGHT MILLS'İN
TOPLUMBİLİMSEL DÜŞÜN'ÜNÜ ÇÖZÜMLEMEK¹
ANALYZE C. WRIGHT MILLS' SOCIOLOGICAL IMAGINATION
AS A METHOD**

Yrd. Doç. Dr. Berna FİLDİŞ

Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Öz

C. Wright Mills ortaya koyduğu toplumbilimsel düşün yöntemi ile yaşadığı modern dünyayı ve zamanı anlamaya çalışmıştır. O, her bir bireyin içinde yaşadığı dönem ve toplum bağlamında hayatı doğru çözümleyebilmesinin önemine inanan bir sosyolog olarak, toplumbilimsel düşün yönteminin sistematüğını akademik dünyaya anlatmakla yetinmemiş, bu yöntemi kullanarak ortaya koyduğu sosyolojik çalışmalarla herkesin yaşadığı zaman ve mekâna dair bir farkındalık geliştirmesini sağlama gayreti içerisinde olmuştur. Bu bağlamda Mills'in toplumbilimsel düşün yöntemine içinde yaşanılan dünyayı anlamak kadar, herkes için anlaşılır kılmak sorumluluğunu yüklediği de görülmektedir.

Toplumbilimsel düşün yöntemi içerik itibariyle çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bir taraftan Mills'in yaşadığı dönem Amerikan sosyolojisindeki yerleşik eğilimlerle hesaplaşmasını, diğer taraftan eleştirdiklerinin yerine koyduğu yeni bir çalışma biçimini kapsamaktadır. Yöntemin eleştiri boyutunda, 2. Dünya Savaşı sonrası Amerikan sosyolojisinde ana akım haline gelen Talcott Parsons'un yapısal işlevselciliği ile Paul Lazarsfeld'in deneyci/nicelci sosyoloji anlayışı vardır ve Mills pek çok açıdan sorunsallaştırdığı iki yaklaşım üzerinden toplumbilimsel düşün yönteminin ne olmadığını ortaya koymuştur. Ancak Mills, makroskobik ve moleküler tarz adını verdiği ve birbirini tamamlar bir biçimde kurguladığı iki yaklaşımla da kendi yönteminin çalışma prensiplerini detaylandırmıştır.

Bu çerçevede makalemizde Mills'in toplumbilimsel düşün yöntemi, içerisinde barındırdığı mevcuda yönelik eleştiriler ve yerine önerilenler üzerinden çözümlenmeye çalışılacaktır. Amaç, Mills'in toplumbilimsel düşün yönteminin çağdaş sosyoloji literatüründe nereye konumlandığını ortaya koyabilmektir.

¹Bu çalışma, 18-22 Mayıs 2016 tarihleri arasında Madrid İspanya'da düzenlenen 1. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Konferansı: İnsan ve Toplum Bilimleri'nde sunulmuş olan sözlü bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

Anahtar Kelimeler: Amerikan Sosyolojisi, Toplum, Yöntem, Makroskobik Tarz, Moleküler Tarz

Abstract

C. Wright Mills has been tried to understand the time and the modern world in which he lives by the sociological imagination method. He, as a sociologist who believes importance of correct analysis of life within the context of society and period in which each and every individual lives, has been tried to form an awareness on the time and place that the people lives in, with his sociological studies explaining his method on telling the systematics of sociological imagination to academic environment. Within this context, it is seen that Mills overloads a responsibility to make the life understandable for everybody to sociological imagination method as well as understanding it.

Sociological imagination method has a multidimensional structure by its context: in one sense it covers his revenge with settled tendencies in American sociology within the period in which Mills lives. On the other hand, it also covers a new studying style which he substitutes what he criticized before. In the criticism dimension of method, he explained Talcott Parsons' structural functionalism that becomes main movement in American sociology after World War II, and Paul Lazarsfeld's empirical /quantitative sociology comprehension. So, Mills asserts what sociological imagination method is not over two approaches that he problematizes from many aspects. However, Mills detailed his method's studying principles with both two approaches which he gives the name of macroscopic approach and molecular approach and builds in style that completes each other.

In this article, Mills' sociological imagination method will be analyzed over criticisms directed on existence and substituting suggestions. The aim is to manifest where Mills' sociological imagination method settled in contemporary sociology literature.

Keywords: American Sociology, Society, Method, Macroscopic Approach, Molecular Approach

GİRİŞ

C. Wright Mills (1916-1962), 2. Dünya Savaşı sonrası canlanan Amerikan sosyolojisinde konumlandığı yer ve çalışmalarının içeriği ile farklı addedilen, bu bağlamda modern sosyoloji tarihine orijinal katkılarda bulunmuş önemli bir sosyal bilimcidir. Mills'i akademisyen kimliği ile farklı kılan, genel olarak sahip olduğu eleştirel tavrıdır. Mills, yaşadığı dönem Amerika'sında kendisini hem akademik hem de siyasi açıdan 'ana akımların' dışında konumlandırmaya özen göstermiş bir isimdir. Bu tavrı, "... alışılmadık bir şahsiyet..." (Marshall, 2005: 506), "... Birleşik Devletlerin vicdanı..." (Mills, 2005: 11), "... reformist yönelimli sosyolog..." (Poloma, 1993: 284) gibi sıfatlarla anılmasını sağlamış; diğer taraftan eleştiri dozu gittikçe artan söylemleri ve yazıları ile "... özellikle son yıllarında, eleştiri hücumuna maruz kalmıştır" (Wallace & Wolf, 2012: 157).

Akademik üretimine 1930'lu yılların sonunda başlayan Mills, "*Pragmatizmin Sosyolojik Bir Açıklaması: Bilgi Sosyolojisinde Bir Deneme*" başlıklı doktora tezini 1942 yılında vermiş ve bu dönemde "... genelde bilgi sosyolojisinin problemleri, özelde ise sosyolojide kendini gösteren epistemolojik ve mantıksal problemler ve sosyal bilimlerdeki nesnellik problemi..." (Mills, 2005: 10) üzerine yoğunlaşmıştır. 1950'li yıllarda toplumsal değişim ve iktidar sorunsalı üzerine odaklanan Mills, bu doğrultuda 1951 yılında *Beyaz Yakalılar* ve 1956 yılında *İktidar Seçkinleri* adlı çalışmaları aracılığıyla Amerikan toplumunu mercek altına almıştır. 1959 yılında ilk baskısını yapan *Toplumbilimsel Düşün* ise sosyoloji disiplini içerisinde süre giden yöntem tartışmalarına dair fikirlerini dile getirdiği kapsamlı bir çalışma olarak ortaya çıkmıştır.

Söz konusu çalışmalar, Mills'in sosyoloji disiplini içerisinde ilgi alanlarının çeşitlili-

ğini göstermesi açısından önemlidir. Ancak sosyoloğun yaptığı tüm bilgisel üretim, bir puzzle'ın parçaları gibi birbirini tamamlar niteliktedir. 1930'ların sonu ve 1940'lar süresince bilgi sosyolojisi üzerinden yürüyen ve 1950'li yıllarda yöntem tartışmalarına dönüşen çalışma hattı ile 1950'ler boyunca Amerikan toplumsal ve siyasal yapısını çözümleyen hat arasında bir kesişme bulunmaktadır. Bu bağlamda Mills, yaşadığı dönem ile bu dönemin Amerikan toplumunu ve topyekûn modern dünyasını yaptığı yöntem tartışmalarından bağımsız düşünmemiştir. 'Yöntem için yöntem' gibi kapalı devre bir anlayışa sahip olmamış, sözleri sadece belli bir akademik çevrenin üzerine düşünüp tartıştığı bir yalıtılmışlık içermemiştir. Nitekim *Toplumbilimsel Düşün* Mills'in aynı zamanda içinde bulunduğu akademik dünyanın köklü bir eleştirisini de içermektedir. Söz konusu eleştiriler, 2. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan Amerikan yeni orta sınıfının; yani beyaz yakalıların "... genelde kendi yaşamlarını kontrol edecek kişisel bir güçten ve ulusu şekillendirebilecek bir politik güçten yoksun..." (Poloma, 1993: 292) olmaları gerçeğinden ayrı değildir. Diğer taraftan Mills (1974a: 384)'e göre, yeni orta sınıfın bağımlı olduğu "... politikadan, ekonomik çevrelerden ve askeri üst çevrelerden gelen kimseler..." ise 1945 sonrası ABD'yi yöneten seçkinler kitlesini oluşturmuştur.

Bu bilgisel bütünlük içerisinde Mills'in sosyal bilimlere ve özelde de sosyoloji disiplinine yüklediği anlamı ele almak gerekmektedir. Sosyolog, "... toplumdaki huzursuzluğun ve kayıtsızlığın öğelerini ortaya koymak..." (Mills, 2000: 29) sosyal bilimcilere düşen önemli bir görevdir diyerek akademilerin topluma yabancılaşmamış mekânlar olması gerektiğini savunur. Diğer taraftan, sosyal bilimcilerin ürettiği bilginin kendisine adanmış bir uzmanlık dalı değil, toplumsal dolaşıma açık bir değer olması gerektiğini düşünür. Bu nedenle "... içi anlaşılmaz ve bulanık bir yığın kavramlarla doldurulmuş görünüşü

ciddi kitaplar..." (Mills, 2000: 40) yazmanın bir anlam ifade etmediğini söyler. Nitekim kendi metinlerine baktığımızda toplumsal alanda anlaşılır olmak gibi bir kaygı taşıdığı görülmektedir. Bu bakışla paralel olarak da toplumun bilimi olan sosyolojiye yüklediği sorumluluk, üretilen bilginin toplumda bir karşılığının olmasıdır. Bu karşılık sosyoloji disiplininin hem "...bir olgu-bulma araştırmasından, muhteşem ve soyut düşünmekten daha farklı..." (Poloma, 1993: 299) mahiyete sahip olmasını; yani var olan toplumsal tablodan uzak durmamasını hem de insanlara içinde yaşadıkları toplumsal gerçekliğe dair kavrayış geliştirmelerine yardımcı olmasını içerir.

Bu çerçevede Mills'in tüm akademik üretiminin, içinde yaşadığı toplumu ve dünyayı anlamaya dönük çabanın parçası olduğunu söylemek gerekir. Bu gayret yukarıda değinildiği gibi tek başına kendisi ile sınırlı olmamış, sosyolojiye yüklediği sorumluluk itibariyle ilkesel olarak insanların tamamını içine almıştır. Sosyolojiyi "... bir dereceye kadar herkesin anlayabileceği bir hale getirmek..." (Poloma, 1993: 299) gerekliliğini savunmasının temel nedeni de budur. Mills'in modern sosyoloji literatürüne sunduğu bir katkı olarak değerlendirilebilecek toplumbilimsel düşün kavramını ele almak ve tüm bağlamları ile çözümlemek bu nedenle önemlidir.

Toplumbilimsel Düşün Kavramı

Mills (2000: 11), *Toplumbilimsel Düşün* kitabına şu cümlelerle başlar: "Günümüz insanı için yaşadığı özel hayat bile içinden çıkılması güç bilinmezliklerle doludur. Gündelik hayatında karşılaştığı güçlüklerle baş edemediğini gören sıradan insan, bu duygusunda haklıdır da: sıradan insanın bilebildikleri, kavrayışı, güç ve iktidar işinin, ailenin ve komşuluk ilişkilerinin dar kalıplarıyla sınırlıdır." Hayatın insanlar için pek çok bilinmezlikle dolu olmasının nedeni modern dünya toplumlarının baş döndürücü bir hızda ve

kapsamda yaşadığı değişimdir. Bu düzeyde bir değişime ayak uydurmakta zorluk çeken insanlarda beliren duygu ise Mills (1974b: 52)'e göre bir "... kapana kısılmışlık duygusudur." Bu duyguyu üzerlerinden atmak amacıyla kendileri açısından bilinebilir olana; yani kendilerine yoğunlaşan insanlar için karşılaşılan sonuç yine "... kendini yalnızlık içinde hissetmek... yılmıya, umutsuzluğa sürüklenmek..." (Mills, 2000: 14) olmaktadır.

Mills, modern insanın içine düştüğü bu kısır döngüden kurtulabileceğini düşünür. Ona göre, "... insanların istediği, eksikliğini duyduğu şey, onların bilgiyi kullanmalarına, düşünmeyi öğrenmelerine yardım edecek zihinsel bir özellik geliştirmektir" (Mills, 1974b: 54). Sosyolog, söz konusu zihinsel özelliği toplumbilimsel düşün olarak tanımlar. Toplumbilimsel düşün, insanların kendi yaşamlarının anlamını kavrayabilmeleri ve geleceklerini görebilmeleri için, bizzat kendilerini de yaşadıkları tarih dönemi içinde ele almaları ve bunun yanında farklı toplumsal koşul ve konumda yaşayan diğer insanların durumlarını bilebilmeleridir. (Mills, 2000: 15-16). Kendine, yaşanan topluma ve döneme dair bir farkındalık olarak çözümlenebilecek toplumbilimsel düşün Mills'in gözünde, akademisyen ya da değil, herkesin kazanması gereken bir zihinsel özelliktir. Bu özelliği kazananlar kendilerini sadece sahip oldukları dar yaşam çerçevesiyle algılamayacaklar, hem zaman (dönem) hem de mekân (toplum-dünya) konumlandırması ile geniş bir bütünün içerisine yerleştirebileceklerdir. Bu ise Mills'e göre insanların kendilerini daha iyi tanımalarını, yaşam tecrübelerini daha iyi anlamlandırmalarını ve potansiyellerini keşfetmelerini sağlayacaktır. Diğer taraftan yaşam koşulları ile diğer insanların farkına varış, kişisel kaynaklı sorunlarla kamusal kaynaklı sorunlar arasında ayırım yapabilmeyi de mümkün kılacaktır.

Mills'e göre kişisel kaynaklı sorunlar; bireyin kendi karakteri, yeteneği ve çevresindeki insanlarla kurduğu ilişkilerle ilgilidir. Ancak "... toplumsal güçlükler ve toplumsal sorunlar ise bireyin yörel ortamını ve içsel

yaşamını aşan sorunlardır" (Mills, 2000: 21). Dolayısıyla sadece bireylerin kendilerine ait olumsuz özellikleriyle açıklanamaz. Bu noktada Mills (2000: 159) işsizlik örneğini verir: "100.000 nüfuslu bir şehirde bir kişi işsiz ise, bu kişisel bir sıkıntıdır. Ama 50 milyonluk bir ulus içinde 5 milyon kişi işsiz ise, bu bir kamu sorunudur." Dolayısıyla sosyoloğa göre, bu sorunun çözümü için tek tek kişilerin karakterleri ya da yetenekleri üzerinde durmak yetersizdir. Ancak modern insan yaşadığı sorunları kendisi ile sınırlı ve altından kalkamaz algılamaktadır. Bu nedenle diğerlerinin farkına varmakla doğru orantılı olarak, yaşanan sorunların toplumsal boyutlarının varlığının keşfi, insanların ortak sorunlar etrafında birbiriyle iletişim kurmalarını ve kişisel içinden çıkılmaz algılanan sorunlara ortak çözümler üretmelerini mümkün kılacaktır. Bu bakış, Mills'in "...yaşamıyla, ne denli az olursa olsun, toplumca biçimlendirildiği ya da tarihsel itilip kakılmaların içinde olduğu zaman bile, o toplumun biçimlenişine ve tarihin akışına bir katkıda bulunuyor..." (Mills, 1974b: 55) dediği insana dair anlayışıyla da örtüşür niteliktedir.

Mills'in herkesin sahip olması gerektiğini düşündüğü toplumbilimsel düşün özelliği ile sosyologlar arasında kurduğu ilişkiyi de ele almak gerekir. Ona göre, "... toplumsal nitelikteki sorunları doğru değerlendirebilmek, doğru çözüm yolları bulabilmek için... toplumun ekonomik ve siyasal kurumları üzerinde durmamız gerekir" (Mills, 2000: 22). Bu yaklaşım ele alınan toplumun bütün olarak nasıl bir yapıya sahip olduğu gibi kalıcı ve derinlemesine bir analizi içerdiği gibi, değişim dinamiğini de göz ardı etmemeyi gerektirir. Diğer taraftan Mills'in sosyolojik söyleminde değer verilen birey de "... yaşanan tarih döneminde, içinde yaşanan toplumda başat insan tipleri nedir?" (Mills, 2000: 18) sorusu etrafında sosyologlara yaptıkları araştırmalarda ele almaları gereken bir konu olarak işaret edilir. Mills'e göre sosyologların bu soruya verecekleri cevap tek başına bir durum saptaması ile sınırlı tutulmamalıdır. Mills;

toplumbilimsel düşün yeteneğine sahip olması gerektiğini düşündüğü sosyologları, toplumsal ve tarihsel bütün içerisinde anlamlandırdıkları bireyi, kişisel huzursuzlukları dış sorunlara yönelmiş ve toplumsal sorunlarla uğraşma biçimine dönüşmüş bir hale getirme ile de sorumlu kılmıştır (Mills, 1974b: 55). Bu, Mills'in sosyoloji bilimi içerisinde üretilen bilginin anlaşılabilirliği ilkesi çerçevesinde toplumda bir karşılığının olması gerektiği bakışı ile de örtüşür. Sosyologların yaşanılan dönem toplumuna ve dünyasına tutacakları ayna, her bir bireyin hem kendisinin hem de başkalarının bütün içerisindeki yerini daha sağlıklı bir şekilde kavramasını sağlayacak ve bireyler bütün içerisinde şekillendikleri kadar, o bütünü şekillendirebileceklerini de fark edeceklerdir.

Toplumbilimsel düşün, Mills'in insanların tamamına verdiği bir 'düşünme biçimi önerisi' olarak değerlendirilmelidir. Bu öneri; bireysel hayatlar, yaşanılan toplum ve dönemin birbiriyle ilişkili bir halde çözümlenmesine dayanır. Mills, yaptığı çalışmalarda kendi önerisine sadık kalmış ve tek tek bireylerin meydana getirdiği toplumu, tarihsel bağlantıları ile çözümlenmiştir. Bu açıdan toplumbilimsel düşün bir zihinsel özellik olmanın yanı sıra, Mills'in kullandığı ve sosyal bilimcilere -özelde de sosyologlara- kullanmalarını salık verdiği bir yöntem olarak da ele alınabilir. Bu yöntemin yerli yerine oturtulabilmesi için, üzerine inşa olunduğu Mills'in Amerikan sosyoloji geleneğine yönelttiği eleştirilere daha yakından bakmak gerekmektedir.

Amerikan Sosyoloji Geleneğine İki Eleştiri

2. Dünya Savaşı sonrası canlanan Amerikan sosyolojisi içerisinde ana akım haline gelen iki damar vardır. Bunlardan ilki, Talcott Parsons'un hamiliğini üstlendiği yapısal işlevselcilik ve ikincisi ise Lazarsfeld'in öncülük ettiği deneyci/nicelci sosyolojidir. Mills'in düşünce dizgesinin gidişatını çözümlemek açısından iki akımı ve iki akımla ilgili

düşüncelerini ele almak yerinde olacaktır.

-Parsons'un Sistem Kuramı ve Mills'in Eleştirisi

Parsons'un öncülük ettiği yapısal işlevselcilik "...Amerikan sosyolojisinde giderek önem kazanan aşırı deneyci ve nicelci eğilimlere bir tepki olarak, sosyolojide kuramın yerini ve işlevini vurgulamak..." (Tolan, 2005: 53-54) gibi bir amaçla ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla makro bir yaklaşım olarak değerlendirilmelidir. Ancak Parsons'un kuramının içerisinde barındırdığı 'sistemler hiyerarşisi' toplumsal alanı da aşan daha genel bir tablo ortaya koymaktadır. Parsons sistem kavramını merkeze alarak oluşturduğu kuramında en tepeye Durkheim'ın biyolojik bakış açısından etkilenecek *yaşayan sistemler*'i koyar. Bir altta ise "... anlamlı tüm insan davranışlarını açıklayan *eylem sistemi*..." (Poloma, 1993: 158) bulunur. Canlı organizmalardan insan türüne doğru bir kapsayıcılıkla yol alan kuram, bir sonraki aşamada *toplumsal sistem* kavramsallaştırması üzerinden sosyoloji disiplini ile bir bağ kurar. Weber, Durkheim, Pareto ve Spencer gibi klasik dönem sosyologlarının fikirlerini bütünleştirmeye çalışan Parsons toplumsal sistemi; "... aktörler, yani belirli bir toplumsal pozisyon, statü ve rol sahibi olan kişiler arasındaki etkileşim süreçlerinin sistemi..." (Tolan, 2005: 54) olarak tanımlamaktadır. Buradaki birey odaklı toplumsal çözümlenmeye karşın Parsons, toplumsal sistemin alt sistemleri olarak öne sürdüğü *toplumsallaşma sistemi*, *toplumsal denetim kurumları*, *siyasal sistem* ve *ekonomik sistem* - bunlar okullar, kiliseler, aileler, ticari kuruluşlar ile somutlaştırılarak üretilen norm ve değerleri ön plana çıkarmaktadır. Şu durumda bireyler arasındaki etkileşim, "... toplumsal sistemlerin içindeki norm ve değerlere uyan bireysel eylemlerin bütünleşmesini..." (Marshall, 2005: 579) içerir. Dolayısıyla Parsons'a göre, bireyler davranışlarını toplumsal beklentilere göre şekillendirir ya da şekillendirmeleri gerekir.

Yaşayan sistemler'in içerisinde aldığı

tüm alt sistemleri, kurguladığı başka alt sistemlerle birbirine bağlayan Parsons'un bireylerin davranışlarında var olduğunu ya da olması gerektiğini savunduğu toplumsal uyumluluk, toplumun sürekli biçimde denge arayışında olan bir gerçeklik olarak çözümlenmesi düşüncesi ile de örtüşür niteliktedir. Parsons, tanımladığı her bir sistemin kendi devamlılığını sağlayabilmesi için dört temel işlevsel zorunluluğu yerine getirmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bunlar; "... *uyum, amaca ulaşma, bütünleşme ve örüntünün muhafazası* ya da sonradan ifade ettiği gibi *gizli kalıplar/örüntüyü koruma-gerilim yönetimi*'dir" (Wallace & Wolf, 2012: 70-71). *Uyum*, herhangi bir sistemin bağlantılı diğer sistemlerle arasındaki gereksinim alış verişi ve içerisinde kaynakların nasıl dağıtılacağı ile ilgilidir. *Amaca ulaşma* ise, sistemin belli hedeflere ulaşması ya da hedefleri arasında hangisine öncelik vereceği ile ilgili bir alt-sistemdir. *Bütünleşme*, sistemin her bir parçasının birbiriyle eşgüdümlü olarak çalışabilmesidir. *Örüntünün muhafazası* ise, sistem içerisindeki eylemin dolayısıyla devamlılığın korunmasına yöneliktir. Parsons, söz konusu işlevsel zorunlulukların *toplumsal sisteme* tercümesini, daha önce değinilen dört alt sistem aracılığıyla yapmıştır. Bunlar içerisinde *uyum*'a karşılık gelen *toplumsallaşma sistemi* ile *örüntünün muhafazası*'na karşılık gelen *toplumsal denetim kurumları*, toplumsal denge anlayışını oturttuğu zemindir. Parsons'a göre, *toplumsallaşma sistemi* ile "... toplumun bütün üyeleri paylaşılan değerlere bağlı olacaklar, kalıp değişkenler arasında uygun olan seçimleri yapacaklar ve uyum, bütünleşme ve diğer hususlarda kendilerinden beklenenleri yapacaklardır" (Wallace & Wolf, 2012: 75). Söz konusu uyum vurgusunun doğal sonucu ise toplumsal dengedir. Ancak zaman zaman bireylerce sergilenen davranışlar, toplum tarafından istenen ve beklenen uyumu kendi içerisinde barındırmıyor olabilmektedir. Bu noktada Parsons, polis ve mahkemeler gibi *toplumsal denetim kurumları*'nın devreye girip uyumsuz davranan bireylere çeşitli yaptırımlar uygulayarak top-

lumsal dengenin korunması yönünde bir işlev yerine getireceklerini belirtmektedir. Bu, Parsons'ta toplumsallaşmanın, "... sonradan kurumlaşmış toplumsal denetimle desteklenmesi..." (Moore, 1997: 359) olarak açıklanmaktadır. Dolayısıyla kendisinden beklenen davranışı göstermeyen birey cezalandırılarak, toplumun olağan akışı korunmuş olacaktır.

Uyum ve denetim aracılığıyla sağlanan denge, Parsons'un toplumsal alanı çözümlenme konusundaki temel meselelerinden biridir. Parsons'a göre *toplumsal sistem*, her sistemde var olan hayatta kalma güdüsünün bir sonucu olarak en başından bir düzen eğilimi taşımaktadır. Bu nedenle toplumun alt sistemlerinden birinde ortaya çıkan herhangi bir değişim ya da farklılaşmanın diğer alt sistemleri etkilemesi ile toplumsal değişimin yarattığı bir dengesizlik halinin ortaya çıkması da kaçınılmazdır. Ancak Parsons *toplumsal sistem*'in kendi bünyesinde barındırdığı denge eğiliminin toplumsal değişim meselesinde de devreye gireceğini ve toplumsal huzursuzluk ortamının kısa sürede ortadan kalkacağını düşünür. Dolayısıyla Parsons'a göre "...toplumsal değişim, belirli bir denge içerisinde oluşan bir toplumsal evrim olarak belirlemektedir" (Tolan, 2005: 56).

İç içe geçmiş ve kavramsal açıdan birbiriyle tutarlı olmasına dikkat edilmiş bir sistemler silsilesi olarak değerlendirilebilecek olan Parsons'un kuramı, etkinliğini özellikle 1970'li yıllara kadar devam ettirmiştir. Klasik işlevselciliğin, birbirini olumlu yönde etkileyen parçaların bir toplamı olarak gördüğü topluma dair anlayışı ile deneyci/nicelci sosyolojinin önemsemediği dilsel/kavramsal duyarlılıkların bir sentezi olan kuram, toplumsal alanın soyut kategorilerle bir şema halinde çözümlenmesini içermektedir. Nitekim bu düşünce dizgesinin sonucu olarak Parsons, toplumsal alana dair kapsayıcı bir bakış açısına sahip olma kaygısıyla "... toplumsal hayatın devamlılığı ve bunun nasıl sağlandığı..." (Wallace & Wolf, 2012: 77) gibi büyük sorulara ayrıntılı cevaplar vermeye

çalışmıştır. Bu bağlamda Parsons'un kuramını "... ilgi çekici ve... ilham verici..." (Poloma, 1993: 168) bulan pek çok sosyal bilimci olmuştur. Ancak Mills, grand teori adını verdiği Parsons'un yaklaşımını ayrıntılı bir eleştiriye tabi tutmuştur.

Mills, Parsons'a yönelik eleştirilerini, onun 1951 yılında basılan ve sistem merkezli toplum teorisini ilk defa kapsamlı olarak anlattığı *The Social System* adlı kitabını merkeze alarak yapmıştır. Mills'in Parsons'a yönelttiği ilk eleştiri ise kitabının ve dolayısıyla da kuramının "... sonu gelmez bir kavramlar yığınına..." (Mills, 2000: 45) sahip olduğudur. Parsons'un toplumsal işleyişi şematik bir biçimde ortaya koyma adına ürettiği bu soyutlamalar, Mills'e göre ele alınan sorunların açık-seçik bir biçimde ifadesine, dolayısıyla anlaşılmasına engeldir. Bunu göstermek amacıyla Mills (2000: 59), Parsons'un metninden aldığı pasajları daha basit ve anlaşılır bir dille kendisi özetler, ardından şöyle der: " Bu yolla sanıyorum ki; 555 sayfalık *The Social System*'in yaklaşık olarak 150 sayfa içinde, hem de daha açık bir İngilizce ile yazılma olanağı vardır." Anlaşılır olmayı önemseyen Mills açısından Parsons'un dilsel kapalılığı bir noktadan itibaren dile adanmış bir biçimselliğin ön plana çıkmasına neden olmaktadır ki, bu durum kurama dair sorunları daha da derinleştirmektedir.

Bu bağlamda Mills, grand teorisinin yüksek düzeydeki soyutlamalara dayanan genellemeleri ile gözlem düzeyine inemediğini söyler. Ona göre "... genelleme düzeyini bırakıp da yaşadıkları tarihsel ve yapısal içerikler..." (Mills, 2000: 62) üzerine eğilmedikleri için Parsons ve takipçilerinin, başta parçası oldukları Amerikan toplumu olmak üzere toplumsal alana dair saptamalarında isabetlilik vardır. Mills bu çerçevede Parsons'un 1950'lerin Amerikan toplumunu başarı kazanma tutkusuna dayanan bir değer kalıbı ile açıklamasını eleştirir. *İktidar Seçkinleri* ve *Beyaz Yakalılar* gibi çalışmalarında dönemin

Amerikan toplumunu, 2. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası iç-dış gelişmelerle çözümlemeye çalışan sosyolog açısından Parsons, topluma dair sistematik bir bilgi şeması oluşturmaya çalıştığı oranda, onu kavramsallaştırır ve açıklamaktan uzağa düşer.

Toplumun kavramsal bir dizge içerisinde anlaşılması ve tanımlanması, tüm toplumların sahip olduğu ortak özellikler üzerine odaklanılması gibi bir sonuç doğurur. Bu durum tarihsel ve toplumsal veriden; yani somuta dair bilgiden yararlanılmamasını pekiştirir bir eğilimdir. Mills'e göre, teoriye verilen ağırlığa karşın teorisinin geliştirilmesini sağlayacak verinin dışlanması, Parsons'un kuramında yukarıda değinilen toplumsal yapı konusunu eksik bıraktığı gibi, farklı toplumsal yapıların varlığı konusunun da yok sayılmasına neden olur. Parsons, tüm toplumları ortak bir sistemler ve alt sistemler modeliyle açıklamış; ancak her bir toplumun tarihiyle doğru orantılı olarak getirdiği kendine özgü birikimi önemsememiştir. Bu durum, genel bir toplum kavramsallaştırması çerçevesinde tüm toplumların aynı yapıya sahip olduğu yanılması doğurmaktadır. Mills (2000: 79)'e göre bu nedenle Parsons'un kuramı "... 1936'ların Nazi Almanya'sını, İ.Ö. yedinci yüzyılın Isparta toplumunu, 1836'daki Birleşik Amerika'yı, 1886'daki Japonya'yı, 1950'deki İngiltere'yi, Diocletion zamanındaki Roma'yı..." açıklayıp anlatmaktan uzaktır. Kuramın evrensellik iddiası, tüm toplumlar için ortak olduğu düşünülen özellikleri ön plana çıkarırken, kendisini şüpheli kılacak farklılıklarla arasına mesafe koymayı tercih etmiştir.

Mills, Parsons'un *toplumsal sistem*'inin merkezine konumlandığı toplumsal denge çözümlemesini de ele alır. *Toplumsal sistem*'i, bireylerin norm ve değerlere uyumlu davranışlarının birbiriyle bütünleşmesi olarak açıklayan Parsons'un metinlerinde birey vurgusu oldukça fazladır. Ancak bir önceki bölümde de değinildiği gibi, birey toplum tarafından

belirlendiği kabul edilen ve kendisinden beklenen davranışları sergilemekle yükümlü kılınmış bir unsur olarak vardır. Parsons'un birey ve davranışları üzerinden vurgulamak istediği şey, *toplumsal sistem*'in devamlılığını sağlayacak olan norm ve değerlerin önemidir. Nitekim toplumsal denge, bireylerin davranışları ile norm ve değerlerin 'uyum' noktasında kesişmeleri ile ortaya çıkar. Birey davranışlarıyla toplumsal kurallar arasında uyuma dayalı kesişimin yakalanamadığı durumlarda ise, uyumsuzlukların yaptırımlarla cezalandırılması *toplumsal sistem*'in doğal yapısı içerisinde kaçınılmazdır. Ancak Mills, bireylerin *toplumsal sistem* içerisinde zaman zaman uyumsuz davranışlar sergilemesini doğal karşılar. Çünkü Mills'e göre, toplum birbirinden farklı çıkar gruplarından oluşmuş bir bütündür. Bu nedenle, "... çıkar çatışmalarının hayatın toplumsal gerçeklerinden biri olduğunu..." (Poloma, 1993: 284) düşünür. Tarihte yaşanan büyük çaplı ayaklanmalar ve devrimler bunun göstergesidir. Bu saptama aynı zamanda, "... bütün toplumsal sorunları bireysel boyutlara indirgeyen..." (Ergun, 2008: 143) Parsonsçu yaklaşıma da bir eleştiri niteliğindedir. Bireyin davranışsal uyumsuzluğunu neredeyse kişisel deformasyonu ile açıklama eğilimindeki Parsons, uyumsuzluğun altındaki bireysel sorunları göz ardı ettiği gibi, bireysel sorunların toplumsal bağlamlarını da ele almayı tercih etmez. Bunun nedeni Mills'e göre Parsons'un toplumsal dengeyi her şeyin üstünde tutmasıdır. *Toplumsal sistem*'de dengenin varlığına verilen önem, kuramın "... toplumdaki çatışmaları, çelişkileri sihirli bir biçimde yok ediveren, toplumda hayranlık yaratacak nitelikte bir uyumluluk durumu..." (Mills, 2000: 76) tablosu oluşturmaya ve bu oranda da gerçek dışılaşmasına yol açmıştır. Bu nedenle Mills (2000: 77), "... grand teoriklerin anlatımında, terörize edilmiş kitlelerin, heyecana kapılmış grupların, kalabalıkların ve hareketlerin yeri..." olmadığını söyler.

Mills'in Parsons'a ve kuramına yönelttiği bu eleştiriler, *toplumsal sistem* tanım-

laması içerisinde toplumların tam olarak açıklanamadığı, dolayısıyla var olan sorunlara çözüm üretmede yol gösterici olamayacağı kanısı ile sonuçlanır. Mills, Parsonsçu yaklaşımı eleştiriye tabi tutarak bir yandan grand teorinin temsil ettiği mantığın eksiklerini göstermiş ve 1945 sonrası Amerikan sosyolojisinde ana akımlardan biri haline gelmesinin yanlışlığını vurgulamış, diğer taraftan ise kendi yöntemi olan toplumbilimsel düşünüyü inşa etmiştir.

-Lazarsfeld'in Deneyci/Nicelci Sosyolojisi ve Mills'in Eleştirisi

2. Dünya Savaşı sonrası canlanan Amerikan sosyolojisinde ana akım haline gelen bir diğer anlayış, deneyci/nicelci sosyolojidir. Avusturya doğumlu bir matematikçi olan Paul Lazarsfeld (1901-1976)'in öncülük ettiği bu anlayışta merkeze teoriden ziyade veri; yani kuramdan ziyade olgular konmuştur. Dolayısıyla deneyci/nicelci sosyolojide "... kavramsal düşüncenin ve kuramsal irdelemenin aleyhine olarak..." (Marshall, 2005: 20) araştırma tekniklerinin geliştirilmesine ve bu teknikler aracılığıyla elde edilen veriye daha fazla öncelik tanındığı söylenmelidir. Deneyci/nicelci sosyolojinin bu özelliğinin arka planında natüralist bir bakış açısı bulunmaktadır. Bu bakış, sosyoloji literatüründe "... doğa ve toplum bilimlerinin... bölünmez bir bütünlük gösterdiği..." (Poloma, 1993: 195) fikrine dayanır ve sosyoloji disiplininin doğa bilimlerini kendisine referans alması gerektiği yönlü bir düşünceyi besler. Söz konusu düşüncenin sonucu ise deney, istatistik, analiz gibi doğa bilimlerinin kullandığı tekniklerin sosyolojik çalışmalar bünyesinde de kullanılması gerekliliğinin vurgulanmasıdır. Tanımlanabilir ve ölçülebilir olanı; yani somut veriyi merkezine alan bu teknikler, sosyoloji disiplini içerisinde de objektif ve geçerli bilginin üretilmesinin koşulu sayılırlar. Bu nedenle deneyci/nicelci sosyoloji anlayışının kendisini, sınanabilir olmayan bilgi üretimi yapan kuramsal ya da teorik yaklaşımlara mesafeli bir biçimde kurguladığı görülmektedir.

Natüralist bir sosyoloji anlayışının

sonucu olarak, temelde ölçülebilir olgulara yönelik beraberinde uygulamaya dönük bir çalışma biçimini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle sorunsal olarak belirlenen herhangi bir konuda sahaya inerek doğrudan ya da dolaylı bir biçimde insanlarla iletişim kurmak esastır. Söz konusu olan "... insanlarla konuşmayı ya da onlara faaliyetleri ve görüşleri hakkında sorular sormayı, bazen de insanların davranışlarını sistemli biçimde gözlemeye yönelik girişimlerde bulunmayı..." (Marshall, 2005: 15) içermektedir. Çeşitli ön hazırlıklarla planlı bir biçimde anket ya da gözlem gibi teknikler kullanılarak toplanan veri, 'uygulamalı sosyolojiye dayalı bir alan araştırması örneği' olarak matematik/istatistik aşamalardan geçirilip belirlenen sorun çerçevesinde anlamlandırılmaya çalışılır. Yani "... önce verilerin toplandığı ve daha sonra açıklayıcı yorumların yapıldığı..." (Merton, 1974: 246) bir akış söz konusudur. Ancak "... yaş, cinsiyet, meslek, yerleşme yeri, gelir, din gibi değişkenlerin insan davranışları üzerindeki etkilerini ve değişkenler arasındaki ilişkileri..." (Ergun, 2008: 137) ele alan bu araştırma yöneliminde, ölçülebilir bilgiye odaklanılması saha içerisinde insanlarla derinlemesine bir iletişimi gereksizleştirir. Bu, araştırma için işlevsel olmayacağı düşünülen bilginin elenmesi olarak da anlaşılabilir. Diğer taraftan araştırılacak insan kitlesinin tamamına ulaşmadaki zorluk, bu kitleyi temsil eden daha küçük bir örneklem kümesi ile çalışılmasını zorunlu kılar ve bu kümeden elde edilen veriler, doğa bilimlerinin genelleme; yani tümevarım prensibi ile araştırılan kitlenin özelliği olarak kabul edilir. Bu bilgiler bağlamında ölçülebilir verinin önemsenmesi niteliksel, kümenin küçüklüğü ise niceliksel bir sınırlılığa denk düşer. Bu nedenle deneyci/nicelci yaklaşımın, sosyoloji disiplini içerisinde toplumsal yapı çözümlerine yer veren makro düzeyde bir teorik bakışı değil, konu ve insan sınırlaması içeren mikro düzeyde pratik bir bakışı temsil ettiği görülmektedir.

Yukarıda değinilen teknik ayrıntıları daha kapsamlı bir biçimde anlamlandırabilmek için Lazarsfeld'in çalışmalarını ele almak yararlı olacaktır. Lazarsfeld, 2. Dünya Savaşı'na giden süreçte Nazi yönetiminin Avusturya'da hâkim olmaya başlamasıyla Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden bilim insanlarından biridir. Viyana'da bulunduğu 1933 yılına kadar, kendisinin kurduğu ve temelde insanların tercihlerini niceliksel olarak ölçmeyi amaçlayan Ekonomik Psikoloji Araştırma Merkezi'nde çalışmalarını yürütmüştür. Matematikçi yanı ile toplumsal olana ilgisini bir araya getiren Lazarsfeld'in Merkezde "... kahve, ayakkabı, giyecek, çikolata, parfüm ve diğer tüketici ürünleriyle, kuru temizleme servisiyle, Amerikan çizgi filmlerinin kiralanmasıyla, turizmle ve sinemaya gitmeyle ilgili..." (Erdoğan vd., 2005: 5) pazarlama araştırmaları yaptığı bilinmektedir. Bunun yanında 110 bin dinleyici üzerinde uyguladığı Radyo Viyana araştırması, farklı toplumsal tabakalardaki insanların program tercihlerini karşılaştırmalı olarak analiz eden ilk radyo alan çalışması olarak özel bir yere sahiptir ve sonrasında televizyon başta olmak üzere diğer kitle iletişim araçları üzerinden yapılan araştırmalara da ilham kaynağı olmuştur. Lazarsfeld, 1933'te başlayan Amerika sürecinde de benzer çalışma tarzını daha büyük araştırmalar üzerinden devam ettirmiştir: Viyana'daki merkezin muadili olarak 1935 yılında kurduğu Newark Üniversitesi Araştırma Merkezi'nde pazar araştırmaları ve işsizlik üzerine çalışmalar yürütmüş, 1937 yılında başlayan Princeton Radyo Projesi'nde direktör olarak görev alıp "... medyanın özellikle radyonun toplumsal etkilerinin araştırılması..." (Yavuz, 2015: 31) üzerine yoğunlaşmıştır. 1940 yılında çalışmaları kapsam olarak biraz daha genişlemiş ve o yıl yapılan A.B.D. Başkanlık Seçimleri ile paralel olarak ekibiyle birlikte "... oy verme tercihlerinin nasıl oluştuğu..." (Erdoğan vd., 2005: 9) üzerine bir araştırma yürütmüştür. Lazarsfeld'in

bu dönem ayrıca 2. Dünya Savaşı sürecinde A.B.D. ordusunda başlatılan ve askeri sosyoloji gibi bir alt disiplinin ortaya çıkmasını da sağlayan araştırmalarda danışmanlık yaptığı bilinmektedir. A.B.D. ordusu içerisinde yaşanan "... mesleğe ve savaşa uyum ile moral-motivasyon sorunları..." (Başpınar, 2012: 282)'nin çözümünü amaçlayan ve kalabalık bir sosyal bilimciler kadrosunu bir araya getiren bu araştırmalarda Lazarsfeld, izlettiği filmler aracılığıyla Amerikan askerleri üzerinde propagandanın etki düzeyini ölçmeye çalışmıştır.

1941 yılında Columbia Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde doçent olan Lazarsfeld, yukarıda değinilen araştırmalar çerçevesinde çalışmalarını yürütmüş ve sosyal bilimlerdeki karşılığı alan araştırmaları olan deneyci/nicelci yaklaşımı, bireysel tercihlerin istatistik olarak saptanması üzerinden uygulamıştır. Eğitimini matematik üzerine alması, Lazarsfeld'in bu araştırmalarda verilerin toplanması ve anlamlandırılması ile ilgili olarak yeni teknikler üretmesine de yardımcı olmuştur. Princeton Radyo Projesi sırasında dinleyicilerin neler dinlediğini kaydeden, böylece hangi programlardan hoşlanıp hangilerinden hoşlanmadıklarını ortaya koyan *Lazarsfeld-Stanton Program Analizi* bunlardan biridir. Medya araştırmalarının anketle yapılan ve dinleyicilerin herhangi bir programı sevmesevme nedenlerini bulmaya yönelik olarak uygulanan aşamasında, elde edilen pek çok verinin birbiriyle ilişkisini daha kapsamlı bir biçimde ortaya koyan *çok değişkenli çapraz tablo* da geliştirdiği bir diğer tekniktir. Kişilerin tercih davranışları dışında, tercih edilen ya da edilmeyen ürünün niteliğini ortaya koymak amacıyla kullandığı *içerik analizi* ise toplanan verinin daha detaylı olarak anlamlandırılmasında kendisine yeni imkânlar sunmuştur. Lazarsfeld yaptığı her çalışmanın yapısına bağlı olarak farklı veri toplama ve anlamlandırma teknikleri üretmiştir. Sahip olduğu matematik bilgisi ile yürüttüğü projeler matematiksel sosyolojinin gelişmesine öncülük eden isimlerden biri olarak anılmasını sağla-

mıştır (Erdoğan vd., 2005: 11).

Lazarsfeld'in çalışmaları Amerika'da 1945'lerden itibaren zincirleme bir etki yaratmış ve deneyci/nicelci sosyoloji anlayışı üniversiteler bünyesinde meydana getirilen araştırma birimleri ve ekipleri ile geniş bir hareket alanına sahip olmaya başlamıştır. Bu durum, kurumsallaşma aşamasında kuramsal ağırlıklı Avrupa merkezli bir etki altındaki Amerikan sosyolojisinin kendisini bu gelenekten ayırmasına ve yeni bir kimlikle ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak deneyci/nicelci sosyoloji anlayışını eleştiriye tabi tutan Amerikalı sosyologlar da olmuştur. Bu sosyologlardan biri de Mills'tir.

Mills, soyutlanmış deneyimcilik adını verdiği deneyci/nicelci sosyolojinin en başta felsefi ve dolayısıyla yöntemsel ön kabullerini sorunsallaştırmıştır. Ona göre, natüralist felsefeden beslenen doğa bilimlerini sosyoloji için referans kabul etmek, toplumsal alanın eksik ve yanlış çözümlenmesi sonucunu doğuracaktır. Bu saptamanın arka planında; deneyci/nicelci sosyolojinin, olguya ya da veriye teoriden ya da kuramdan daha fazla öncelik tanınması ve istatistik yöntemlerin toplumsal alanın çözümlenmesinde yeterli olduğunu düşünmesi vardır. Oysa Mills (2000: 113), teorinin sadece araştırma sonunda kullanılan "... istatistiksel bulguları yorumlamakta yararlı..." bir araç olarak algılanmasının, deneyci/nicelci sosyolojiyi eldeki verileri kapsamlı bir bakış açısıyla anlamlandırabilmekten alıkoymadığını ifade eder. Ona göre teori ya da kuramın araştırmanın en başından itibaren kullanılmamasının ortaya çıkardığı pratiğe dönük sonuç ise, deneyci/nicelci sosyolojinin toplum hakkında genel bir yargıda bulunma konusunda çekimser davranmasıdır. Bu konuda aldıkları eleştiriler karşısında geliştirdikleri argüman, "... belirli bir dönem geçildikten sonra çalışma ve araştırmaların toplum hakkında genellemeler yapmaya elverişli bir duruma geleceğini savunmak..." (Mills, 2000: 111) ve eleştirenleri sabırsızlıkla itham etmek olmuştur. Mills'e göre bu savununun arka planında, deneyci /nicelci sosyolojinin kendi-

sine referans aldığı doğa bilimlerinin, doğada sürekli olarak tekrar ettiğine inandığı olayları inceleyip çözümleyerek birikimli bir şekilde ilerlemesi vardır ve sosyolog şöyle der:

“Bu tür bir bilim anlayışı, bana kalırsa, bir binayı çeşitli ve belirli sayıda duvarların yan yana gelmesinden ibaret saymak gibi bir şeydir. Bu görüşün temelinde yapılan araştırmaların, belirli bir dönem sonunda ya da bilinmez bir gelecekte bir araya getirilip bütünlük kazanabilecek nitelikte birer birim niteliği taşıdıkları inancı bulunmaktadır” (Mills, 2000: 111-112).

Ancak Mills'e göre, toplumsal alanda farklı zamanlarda yapılan farklı araştırmalardan elde edilen verilerin birbirini kendiliğinden bütünlemesini beklemek gerçekçi değildir. O, bu düşüncesini bir benzetmeyle dile getirir:

“Toplumsal bilimlerin gelişimi, her biri, büyük bir yorganın parçasını diken, dağın bir grup kadının çabalarının bir sonucu olarak düşünülemez. Ne kadar incelikte işlenmiş olursa olsunlar, bu küçük parçaların birbirlerine mekanik bir biçimde ve dıştan bağlanmalarına olanak yoktur” (Ergun, 2008: 142).

Bu nedenle Mills, doğa bilimlerindeki tümevarımsal tutumun, deneyci/nicelci sosyoloji anlayışı için bir yanılsama yarattığını ve sahaya inerek yapılan her bir araştırmada elde edilen verileri birbirine bağlayacak genel bir çerçevenin olması gerektiğini söyler. Aksi halde, ne kadar veri toplanırsa toplanın hiçbir zaman toplumsal alana dair yeterli bir değerlendirme gücüne ulaşamayacaktır. Mills'in bu sonuca varmasında; kuramın ya da teorisinin dışlanması kadar, deneyci/nicelci sosyolojinin istatistiksel bir anlayışı merkeze koyması da etkili olmuştur. İstatistiksel kaygının yapılan araştırmalarda ölçülebilir veriye yönelmeyi zorunlu kılması, “... ele alınacak sorunları zaten peşinen belirlemiş olmaktadır” (Mills, 2000: 98). Dolayısıyla üzerine araştırma yapı-

labilecek konular niceliksel olarak sınırlanmaktadır. Ancak söz konusu sınırlılık ele alınan konu açısından niteliksel boyutta da yaşanmaktadır. Mills'e göre, deneyci/nicelci anlayışla ele alınan konuların açıklayıcı değil, daha çok betimleyici bir tarzda çözümlenmesi söz konusudur. Bunun nedeni ise, toplanan verinin doğa bilimlerindeki gibi bir 'somut davranışı' bile içermemesi, “... psikolojicilik diyebileceğimiz bir eğilim taşımasıdır” (Mills, 2000: 105). Bu kavramla insanların davranışlarını gözlemlemek yerine, yöneltilen sorular aracılığıyla onlardan bilgi toplanmasını kasteden Mills, bireylere tek tek uygulanan soru cetvelleriyle toplumsal sonuçlardan ziyade, tek tek kişilere dair sonuçlara ulaşıldığını ileri sürer. Bunun yapılmasının nedeni ise soru tarzlarının ve verilmesi istenen cevap formatının istatistiki yorumu mümkün kılmasıdır. Bu nedenle elde sadece 'kılı kırk yaran' bir detaycılıkla “... bir yıl ya da iki yıl süreyle, binlerce saat süren, her biri dikkatli bir şekilde kodlanan, makinelerde delinip işlenen...” (Mills, 2000: 118) veriler ve istatistikleri vardır; ancak bunlar bireysel veriyi içeren küçük parçacıklar olarak incelenen konuya dair geçerli bir fikir vermekten uzaktır.

Mills, deneyci/nicelci sosyoloji anlayışının felsefi ve yöntemsel ön kabullerini hem teori ya da kuramın arka plana atıldığı birikimci tümevarımsal tavrından hem de verilerin toplanması ve anlamlandırılması aşamasında istatistiksel çözümlemeye odaklı bakışından dolayı eleştirmiştir. Bu anlayışa soyutlanmış deneyimcilik demesinin nedeni ise yapılan araştırmalarla ortaya çıkan sonucun somut toplumsal gerçekliğe uzak olduğunu düşünmesindedir. Ancak Mills deneyci/nicelci sosyolojiye yönelik eleştirilerini bu argümanlarla sınırlı tutmamış ve bu anlayışı Lazarsfeld merkezli olarak sorunsallaştırmaya devam etmiştir.

Mills, Lazarsfeld'in deneyci/nicelci sosyolojinin ilkelerini açıklarken, “... toplumbilimcilerin, daha çok, hakkında veri ve bilgi

toplayabilecekleri kendi zamanlarına ait olay ve olgularla ilgilenmeleri gerekmektedir” (Mills, 2000: 106) dediğini aktarır. Bu bakış; kitle iletişim araçlarının insanlar üzerindeki etkisini, tercih edilen programlar ve toplumun siyaset kurumuyla ilişkisini, oy verme davranışı üzerinden açıklayan araştırmalar yapan Lazarsfeld için anlaşılırdır. Kamuoyu tercihlerini merkeze alan bir sosyoloji anlayışı, toplumun ‘şimdi’ sine odaklanmak durumundadır. Nitekim yapılan araştırmalar sonucunda istatistiki tekniklerle anlamlandırılan veri, araştırılan konuya dair güncel stratejilerin üretilmesinde kullanılır. Ancak Mills, Lazarsfeld’in fikirleri çerçevesinde deneyci/nicelci sosyolojinin tarih-karşıtı bir duruş sergileyerek sadece ‘şimdi’ye odaklanmasını eleştirir. Ona göre toplumu geçmişini dışarıda bırakarak anlamaya çalışmak, toplumsal yapı çözümlenmelerini sosyoloji disiplininin ilgi alanı olmaktan çıkarmak anlamına gelir. “Toplumsal sistemin veya toplumun farklı öğeleri arasındaki düzenli ilişkiler...”(Marshall, 2005: 804) olarak özetlenebilecek toplumsal yapı, geçmişten bugüne varlığını devam ettiren ve toplumsal karakteristiği oluşturan kalıcı özellikleri anlatır. Bu birikimin göz ardı edildiği bir anlayış Mills’e göre, toplumun yüzeysel bir biçimde çözümlenmesine yol açar. Nitekim deneyci/nicelci sosyolojinin sadece yaşana odaklı bakışı da bu sonucu doğurur.

Mills Lazarsfeld’in yaptığı araştırmalara atfen, deneyci/nicelci sosyolojinin konularını ele alış biçimini de sorunsallaştırmıştır. Daha çok kamuoyu yoklamaları biçiminde yapılan bu araştırmalardan en yaygını, kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlayanlardır. Lazarsfeld’in de özellikle radyo dinleyicileri üzerine yaptığı uygulamalar, “... kim, kime, hangi iletişim aracı ile bildirişimde bulunuyor ve ne sonuç elde ediyor?” (Mills, 2000: 88) soruları çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu sorular aracılığıyla daha çok kimin hangi iletişim aracını ne kadar kullandığı ile ilgili veri elde edilmektedir. Dolayısıyla soruların içeriği ve verilen cevaplar Mills’e göre başta amaçlana-

nın ortaya çıkarılması konusunda yetersiz kalmaktadır. Kamuoyunun kitle iletişim araçlarıyla ilgili tercihlerine dair istatistiklerin elde edilmesi Mills için, kitle iletişim araçlarının toplumsal işlevi ya da önemine dair bir açıklama perspektifini kendi içerisinde barındırmamaktadır. Deneyci/nicelci sosyolojinin araştırmalarına yaygın bir şekilde konu ettiği bir başka başlık ise oy verme davranışı olmuştur. Lazarsfeld’in 1940 Başkanlık Seçimleri’nde, Bernard Berelson ve Hazel Gaudet ile birlikte Ohio Eyaleti’nin Erie bölgesinde yaptıkları araştırma, bu konudaki en iyi çalışmalardan biri olarak kabul edilmektedir. Kişilerin siyasal tutumlarının oluşmasında belirleyici olan değişkenlerin neler olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırmada “...kişiler arası ortamın etkisini saptayan...” (Erdoğan vd., 2005: 9) Lazarsfeld ve ekibi, sosyal çevrenin oy verme davranışını doğrudan şekillendirdiğini ifade etmişlerdir. Bu saptamaya dair Mills’in eleştirisi ise parti mekanizmasından ve siyasi kurumlardan hiç söz etmeyen oy verme araştırmalarının, Amerikan siyasal hayatının dinamikleri hakkında fazla bir şey söylemediğidir (Mills, 2000: 91). Nitekim elde edilen verilerle seçimlere dair geçerli ve doğru tahminlerde bulunmayı amaç edinen deneyci/nicelci sosyoloji anlayışı, toplum ve siyaset ilişkisini de Mills’e göre kamuoyu eğilimleri sınırlılığında ele almaktadır. Lazarsfeld’in ve diğer pek çok deneyci/nicelci anlayışı benimsemiş sosyoloğun üzerine araştırma yaptıkları bir başka konu ise Amerikan Ordusu olmuştur. Aslında 2. Dünya Savaşı ile birlikte askeriye; silahlı kuvvetler ve toplum, ordu ve polisin kurumsal analizi, endüstrileşmiş ülkelerde askeri ve toplumsal değişmeler, gelişme halindeki ülkelerde askeri ve toplumsal gelişmeler, şiddet ve ihtilal gibi başlıklar altında detaylı olarak incelenmeye başlanmıştır (Abadan, 1966: 230). Ancak özellikle savaş zamanı ya da haricinde pratiğe dönük bir biçimde, yaşanan sorunları saptamak ve çözmek amacıyla veri toplamaya dönük çalışma biçiminin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Nitekim “... askerlerin dikkat-

lerini propaganda üzerinde toplamaları da..." (Köseihal, 1962: 30) moral ve motivasyon açısından ölçmeye dönük çalışmaların artmasını sağlamıştır. Mills, Amerikan Ordusu üzerine Lazarsfeld'in de uyguladığı bu tip araştırmaların siyasi aktörlerin faydalanabileceği doğrultuda yapıldığını, bu nedenle "... Amerikan askerlerinin durumunu anlamak isteyenler için umut kırıcı..." (Mills, 2000: 92) bir sınırlılık içerdiğini söylemiştir. Genel olarak bakıldığında Mills, yukarıda değinilen konuları deneyci/nicelci sosyolojinin derinlemesine ele almamasını eleştirmiş, bu nedenle elde edilen verilerin sınırlı olacağını ve sorun çözücü bir perspektif sağlamayacağını düşünmüştür. Ona göre, söz konusu araştırmaların ardından kapsamlı çalışmaların değil de bulgu raporlarının oluşturulması bunun belirtisidir.

Mills'in soyut deneyimcilik diyerek, benimsediği bilim felsefesinden konuları ele alış tarzına pek çok açıdan sorunsallaştırdığı deneyci/nicelci sosyoloji ile ilgili olarak masaya yatırdığı bir başka nokta, bu anlayışın uygulayıcıları olmuştur. Saha öncesi soru cetveleri hazırlama, sahada hazırlanan formatın uygulanması ve saha sonrası toplanan verinin istatistiki tekniklerle anlamlandırılması gibi üç temel aşaması bulunan deneyci/nicelci sosyoloji merkezli araştırmalar bir işbölümünü gerektirdiği için, üniversiteler bünyesinde kurulmuş olan birimlerde büyük ekipler tarafından yürütülmektedir. Mills'e göre bu çalışma tarzı akademide yeni iki 'bilim insanı' tipi ortaya çıkarmıştır. Bunlardan ilki, araştırma ekibinin başında bulunan ve araştırmaya dair her aşamayı organize etme sorumluluğu ve yetkisine sahip, yapılacak araştırmanın ucuz olmaması nedeniyle parasal kaynak bulmaya odaklı, dolayısıyla üniversite içinde ve dışında pek çok bağlantısı bulunan bilim insanlarıdır. İkinci tip ise, söz konusu ekiplerde hem veri toplamak hem de istatistiki yöntemlerle mevcut veriyi anlamlandırmak sorumluluğuna sahip, bu konuda uzmanlaşmış

ve diğerlerine göre daha genç, dolayısıyla akademik hayatının başında olan bilim insanlarıdır. Mills (2000: 173), birinci tipin üniversite bünyesinde bürokrat, dışarıda ise halkla ilişkiler uzmanı; ikinci tipin ise teknisyenler grubu olduğunu söyler. Mills tarafından birinci tipin bürokrat olarak adlandırılmasının nedeni, araştırmaya dair her aşamanın üniversitelerdeki kurumsallaşmış birimler içerisinde standart işlemlerden geçirilerek yürütülmesidir. Araştırmanın konusu ne olursa olsun "... verilerin hep aynı tür veriler olması..." (Tolan, 2005: 89) ve benzer bir biçimde anlamlandırılması bir rutinlik ortaya çıkarmıştır. Her şeyin önceden planlandığı bu rutinlik içerisinde araştırmanın başındaki kişiler; işe almak, gerektiğinde çalışanlarına parasal kaynak sağlamak gibi herhangi bir yöneticinin sorumluluklarından farksız işlevler üstlenerek geleneksel akademisyen profilinden uzaklaşmışlardır. Diğer taraftan halkla ilişkiler uzmanı adlandırması ise, deneyci/nicelci anlayış çerçevesinde yapılan araştırmaların büyük bütçeleri gerektirmesi ile ilgilidir. Araştırma için kaynak yaratmak birinci tip bilim insanlarının en önemli sorumluluğudur. Bu amaçla görev aldıkları üniversitelerle, devlete bağlı resmi kurumlarla ve özel kuruluşlarla iletişim kurup araştırmalarına bütçe yaratmaya çalışırlar. Mills'e göre bu süreçte araştırmanın içeriği destek istenecek kurumlar için ilgi çekici hale getirilmeye çalışılır. Bu nedenle araştırmalar "... askeri kuruluşlar, şirketler, reklamcılık kuruluşları, devlet kuruluşları gibi..." (Mills, 2000: 190) kaynak sağlayıcı yapıların ihtiyaçları paralelinde şekillenir. Dolayısıyla Mills, araştırmanın başındaki bilim insanlarının bu kurum ve kuruluşlarla 'müşteri ve haklılığı' anlayışı çerçevesinde bir ilişki geliştirdiklerini, halkla ilişkiler uzmanı olarak bilimsel objektiflikten gittikçe uzaklaştıklarını söyler. Mills'in üzerlerine fikir yürüttüğü ikinci tip bilim insanlarına teknisyenler grubu dediği belirtilmişti. Mills bu adlandırmayı, araştırma sürecinin her bir aşamasının

bir uzmanlık alanı haline getirilmesi ve genç ekibin araştırmanın farklı birimlerinde uzman sıfatıyla istihdam edilmesi üzerinden yapmıştır. Uzmanlaşma Mills'e göre ikinci tip bilim insanların üretimlerini mekanik bir iş haline dönüştürmüştür. Nitekim verilerin, soru cevaplarının uygulanması aracılığıyla toplanması ve istatistik yöntemlerle işlenmesi sürecinde bu uzmanların kendilerini fizikçilerin doğa ile uğraştıklarını düşündükleri şekilde toplumsal alana mesafeli olarak konumlandıkları görülmektedir (Mills, 2005: 110). Ölçülebilir veri esaslı aşırı uzmanlaşma ve çalışma rutininin doğal sonucu olarak ikinci tip bilim insanların sosyal konular ve sorunlarla ilgilenmeyi kendileri açısından gereksiz görmeleleri, entelektüel donanımdan uzaklaşmalarına ve Mills'e göre teknisyen olarak ortaya çıkmalarına neden olmuştur.

Mills'in deneyci/nicelci sosyoloji anlayışına hem içerik hem de uygulayıcıları üzerinden yönelttiği bu eleştiriler, Amerikan üniversitelerindeki pek çok sosyoloji bölümüne de yönelik olmuştur. Nitekim 1945'ten itibaren kamuoyu odaklı ve uygulamaya dayalı sosyolojik araştırmalar üniversite bünyelerinde açılan birimler aracılığıyla o kadar yaygınlaşmıştır ki, ilgili sosyoloji bölümleri bu değişime uygun olarak kendilerini yeniden yapılandırmışlardır. Günümüze ulaşan akış içerisinde, sahaya inerek veri toplama ve istatistik yöntemlerle anlamlandırma aşamalarını içeren anlayışa tüm dünyada Amerikan Sosyolojisi denmiş olmasının arka planında söz konusu gelişmeler vardır. Bu bağlamda Mills, soyut deneyimcilik olarak tanımladığı ve hem toplumsal sorunları saptama hem de çözüm üretme konusunda yetersiz olduğunu düşündüğü deneyci/nicelci anlayışın, etki alanı ve düzeyinden rahatsızlık duymuş, ortaya koyduğu yöntem olan toplumbilimsel düşünüyü de bu anlayışın eleştirisi üzerinden inşa etmiştir.

Mills'in, önceki bölümlerde açıklanan ve insanların içinde yaşadıkları toplum ve genel olarak dünya üzerinden mekâna, geçmiş bağlantılarıyla yaşanan dönem üzerinden zamana dair, kendileri ve kendi dışında-

kilerle ilgili farkındalıkları olarak tanımlanabilecek toplumbilimsel düşün kavramına, aynı zamanda bir yöntem anlamını yüklediği belirtilmişti. Bu kavramın bir yöntem özelliğini kazanması; toplumsal yapı, dönem ve bireysel hayatlar arasındaki kesişmelerin merkeze alındığı bir bakış açısıyla sağlanmış ve *İktidar Seçkinleri*, *Beyaz Yakalılar* gibi çalışmalarında Mills kendi yöntemini uygulamıştır.

Toplumbilimsel düşün yöntemi genel ilkeleri itibarıyla Mills'in eleştirel üslubu üzerinden ortaya konmuştur. Bu noktada Mills, 2. Dünya Savaşı sonrası canlanan Amerikan sosyolojisi içerisinde ana akım haline gelen yapısal işlevselcilik ile öncüsü Parsons'un fikirlerini ve deneyci/nicelci sosyoloji ile öncüsü Lazarsfeld'in fikirlerini ayrıntılı bir eleştiri süzgecinden geçirmiştir. Grand teori olarak adlandırdığı ilk akımı üst perde genellemeleri ve tartışmaya açmadığı ön kabulleri aracılığıyla mevcudu kutsadığı için, soyut deneyimcilik olarak adlandırdığı deneyci/nicelci sosyolojiyi ise toplumu sayılara indirgeyen ve elde ettiği bilgiyi bilimsel etik çerçevesinde kullanmayan tarzı nedeniyle sorunsallaştırmıştır. Bu bağlamda Mills grand teori ve soyut deneyimciliğe dair olumsuz saptamalarıyla toplumbilimsel düşün yönteminin ne olmadığını detaylı bir biçimde açıklamıştır.

Mills'in kendi yöntemini ortaya koyduğu zaman dilimi ile eleştiriye tabi tuttuğu iki yaklaşımın etki alanlarını genişletip yükseldikleri zaman dilimi birbiriyle örtüşmektedir. Dolayısıyla dile getirildiği dönem itibarıyla Mills'in eleştirileri 'güncel olma' özelliği taşımaktadır. Bu, toplumbilimsel düşün yönteminin tek başına iki yaklaşımın eleştirisinden ibaret olmadığını da göstergesi sayılabilir. Nitekim Mills'in eleştirileri daha fazla yer tutsa da yöntem kurgusunda tek başına olumsuzlama yoktur. O, *makroskobik* ve *moleküler* adını verdiği araştırma tarzları ile toplumbilimsel düşün yönteminin ne olduğuna dair fikir yürütülebilecek alanı genişletmeye ve elindeki malzemeyi zenginleştirmeye çalış-

mıştır. Bu çerçevede şimdiye kadar dile getirilenleri *makroskobik ve moleküler araştırma tarzları* ile bütünlemek, toplumbilimsel düşün yöntemine dair tüm parçaların tamamlanması anlamına gelecektir.

Sonuç Yerine: Makroskobik ve Moleküler Araştırma Tarzları Üzerinden Toplumbilimsel Düşün Yöntemi

Makroskobik tarz, kapsam itibarıyla büyük sorular sormayı önemser ve sorulan soruların büyüklüğü, bu tarzın üç özelliği kendi bünyesinde toplamasını sağlamıştır. Bunlardan ilki, toplumsal alanı kavramada bütünsel bakışın benimsenmiş olmasıdır. Herhangi bir toplum üzerinden ele alındığında bütünsel bakış; ekonomi, siyaset, din, eğitim gibi temel kurumlar ve bu kurumların birbirleriyle ilişkilerini bir arada ele almak olarak değerlendirilebilir. Toplumun her bir parçasının birbiriyle ilişkili olduğu ve bir kurumda yaşanan olumlu ya da olumsuz bir değişimin diğerlerini de etkileyeceği ön kabulüne dayanan bu bakış ile toplumun geniş açıdan fotoğrafı çekilmeye çalışılır. *Makroskobik tarzın* bir diğer özelliği, toplumsal hafızanın derinlerine inmeyi de önemli saymasıdır. Tarihsel veri aracılığıyla herhangi bir toplumun geçmişten günümüze biriktirerek getirdiği ve varlığını değişme olgusuna rağmen koruyan özelliklerinin; yani yapısının ortaya konabiliyor olması, bu tarzın çalışma alanı olarak geniş bir zaman dilimini tercih etmesini sağlamıştır. Dolayısıyla çekilen fotoğrafın arka planındaki tarihsel birikim dışarıda bırakılmayarak, toplumsal karakteristiklerin ortaya çıkarılması amaçlanır. Kurumlar arası ilişkiler üzerinden bütünsel bakış ve toplumsal yapı üzerinden tarihsellik merkeze alınırken iki özelliği birbirine bağlayan, *makroskobik yaklaşımın* tüm bunlarla karşılaştırmalı bir yoldan uğraşmasıdır. Karşılaştırma özelliği, tarihsel arka planlarıyla ele alınan toplumsal bütünlerin birbirlerine göre benzerliklerinin ve farklılıklarının ortaya çıkarılmasını sağlar. Bu ise, sosyoloji disiplini içerisinde üretilmiş

toplumsal modellerin sorgulanması ve gerçeğe daha yakın yeni modellerin ortaya çıkarılması konusunda geniş bir hareket alanının yakalanması olarak değerlendirilebilir. Mills, sahip olduğu tüm özellikler üzerinden *makroskobik tarzın*, "Haçlı seferleri nasıl meydana gelmiştir? Protestanlık ile kapitalizmin yükselişi arasında bir ilişki var mıdır? Varsa nedir? Birleşik Devletler'de neden bir sosyalist hareket yoktur?" (Mills, 2005: 94) gibi büyük sorulara geçerli cevapları vereceğini düşünmüştür.

Mills'in Parsons'a ve grand teoriye eleştirilerinin hem nedeni hem de sonucu olarak görülebilecek *makroskobik tarzın* bu eleştiriler çerçevesinde ele alınması ve farklarının ortaya konması da önemlidir. Bu çerçevede grand teorinin de büyük sorular sorduğu bilinmektedir; ancak bu sorulara geçerli cevapları verip vermediğine üç özelliğe nasıl bir içerikle ve ne kadar yer açtığı üzerinden eğilmek gerekmektedir. Grand teori, *toplumsal sistem* tanımlaması ile bütünsel bir bakışı merkezine almaktadır. Kurumlar ve kurumlar arası ilişkilerin alt sistemler hiyerarşisi ile kurgulandığı bu anlayışta, denge unsurunun önemli bir yer işgal ettiği bilinmektedir. Parsons, dengeyi sistemin devamlılığı ile özdeş algulamış ve kurumlar ile kurumlar arası ilişkileri bir 'istikrar' çerçevesinde ele almıştır. Dolayısıyla bütünsel bakışı içerisinde toplumsal alanın düzene olan doğal eğilimi, en başta kabul edilmiş bir bilgidir. Ancak *makroskobik yaklaşım* toplumu sürekli ahenk içerisinde varlığını devam ettiren bir gerçeklik olarak kurgulamaz ve memnuniyetsiz kitlelerin varlığını hesaba katan bir bakışı muhafaza eder. Bu nedenle toplumu sürekli bir denge ve istikrar çerçevesinde değil, sorunları ile de ele almanın gerçeğe daha yakın sonuçlar vereceğini düşünür. Dolayısıyla grand teori ile *makroskobik tarzın* bütünsel bakışları benzer bir nitelikte değildir. İki yaklaşım, toplumsal yapıyı ele alış biçimleri üzerinden ele alınacak olursa da benzer bir sonuç ile karşılaşmaktadır. Grand teori, *toplumsal sistem* içerisinde

bir yapı tanımlamasına yer açmaktadır; ancak bu tanımlama toplumsal özgünlüklere bir vurgu taşımaktan ziyade genel geçer bir niteliktedir. Söz konusu nitelik, evrensellik iddiası ile paralel olarak ortaya çıkmıştır; çünkü grand teori, *toplumsal sistemin* tüm toplumların yapısını temsil ettiği kabulünü içermektedir. Temsiliyet ise her bir toplumun yapısal özgünlüklerinin kavranmış olmasından ziyade, tek bir yapıya sahip oldukları teşhisinden kaynaklanır. Bu bakış açısının arka planında grand teorisinin tarihsel veri ile arasına koyduğu mesafe vardır. Toplumların çözümlenmesinde geçmiş birikimlerin kullanılmasını anlamlı bulmayan yaklaşım, evrensellik iddiasını korur; ancak dile getirdikleri Mills'e göre *makroskobik tarzın* tersine şematik bir soyutlama düzeyinde kalır ve toplumsal yapı kavramının içi gerektiği gibi doldurulamaz. Grand teorisinin bütünsel bakış olarak toplumsal dengiyi, tarihsellik yerine zamanın üstünde kalan kavramsallaştırmaları merkezine alması, iki özellik arasındaki bağlantıyı sağlayan karşılaştırma özelliğini ise işlevsel açıdan sınırlamıştır. Her bir toplumun farklılıklarından ziyade benzerliklerine odaklanan grand teori; Weber, Durkheim, Pareto ve Spencer gibi klasik dönem sosyologlarının fikirlerini sentezleyerek yeni bir toplumsal model üretmiş; ancak kendi içindeki şematik tutarlılığa odaklanması, mevcut modellerin sorgulanması noktasında yeterli hareket alanına ulaşamamasını sağlamıştır. Bu nedenlerle Mills, grand teorisinin *makroskobik tarzdan* farklı olarak büyük sorular sorduğunu, ancak bu soruların toplumsal ve tarihsel gerçekliklerden kopuk olması nedeniyle geçerli cevapları doğuramadığını düşünmüştür.

Toplumbilimsel düşün yönteminin içeriğini zenginleştiren diğer malzeme olan *moleküler tarz* ise merkezine küçük ölçekli problemleri alan bir veri toplama modeli ile karakterize edilir. Yapılan herhangi bir sosyolojik çalışmada ön kabullerin sınanmasını sağlamaya dönük bir işlevi vardır ve sahaya inilerek elde edilen bilgiler istatistiki bir çalışmayla bu doğrultuda anlamlandırılır. Ben-

zer enstrümanları içeriyor görünse de Mills *moleküler tarzı*, soyutlanmış deneyimciliğin temsil ettiği uzağa konumlandırıp farklılaştırır. Bu farklılığın merkezinde *moleküler tarzın*, soyutlanmış deneyimciliğin Amerika'da kullanılmaya başlandığı 1920'lerden itibaren finansal zorlukları aşmak amacıyla devlet kurumları ve özel kuruluşlarla kendisi arasında kurmuş olduğu organik bağları, sınırlandırılması gereken bir gerçeklik olarak kabul etmesi vardır. Söz konusu bağın, yapılacak araştırmanın içeriğinden toplanan verinin anlamlandırılmasına kadar objektivizm merkezli pek çok etik sorun ürettiğini düşünen Mills, yerleşik alışkanlıklardan dolayı henüz tam olarak inşa edilmemiş olsa da *moleküler tarzın* soyutlanmış deneyimciliğin sahip olduğundan farklı bir kurumsallaşma biçimine denk düştüğünü söyler. Her şeyden önce soyutlanmış deneyimcilik aracılığıyla geri plana atılan kamu çıkarlarının merkeze alınması amaçlanır ve araştırma bütçelerine kaynak sağlayan yapıların istek ve taleplerinin belirleyiciliğinin asgari düzeye çekilerek bilimsellik sınırlarının korunacağı düşünülür. Bu çerçevede Mills, *moleküler tarzın* uygulamaya dönük idari ya da çıkara dayalı ticari kaygılarla değil, bağımsız insanların içinde yer aldığı bir organizasyon olma prensibiyle hareket ettiğini söyler. *Moleküler tarzın* kamu çıkarlarını merkeze alır yapısı, yapılan araştırmada güdülen amacın; satış, reklam stratejisi ya da siyasi strateji belirlemenin dışında, toplumsal sorunları saptamak ve giderilmesine yönelik çözüm önerilerinde bulunmak biçiminde konumlanmasını sağlamıştır. Dolayısıyla bu tarzın kitle iletişim araçları ile ilgili araştırmalarda tüketici tercihlerini göstermekten ziyade, söz konusu araçların toplumsal işlevleri ve yarattığı etkileri; başkanlık seçimleri ile ilgili araştırmalarda ise seçmenlerin oy verme davranışını ölçmekten ziyade, siyaset kurumunun toplumu hangi enstrümanlarla ve nasıl şekillendirdiğini ortaya koymayı daha fazla önemsendiği görülmektedir. Soyutlanmış deneyimciliğin araştırma amaçlarının *moleküler tarzda* işlevsizleşmesi olarak da yo-

rumlanabilecek bu durum, toplumsal tabloya daha kapsamlı bakmayı önemseyen bir araştırma anlayışını işaret etmektedir. Nitekim *moleküler tarzın* standartlaşmış birkaç konu etrafında değil de geniş bir yelpazede araştırma yapmayı vurgulaması da bu anlayışı destekler niteliktedir. Böylece merkezine küçük ölçekli problemleri olsa da *moleküler tarz*, zengin bir veri akışının kaynağı olarak anlam kazanır.

Mills, toplumbilimsel düşün yönteminin ayakları olarak düşünülebilecek *makroskobik* ve *moleküler tarzı*, birbirini tamamlayan iki yaklaşım olarak kurgulamıştır. *Makroskobik tarz*, yapılacak sosyolojik çalışmanın teorik ya da kuramsal kısmını; *moleküler tarz* ise öne sürülen fikirlerin sınanmasını sağlayan olguya ya da veriye dayalı kısmını oluşturur. Mills 'mekik dokumak' olarak açıkladığı iki yaklaşım arasındaki karşılıklılıkla teori ya da kuramın elde edilen olgu ya da veri aracılığıyla daha geçerli bir perspektif sunma, olgu ya da verinin ise teori ya da kuramın kapsayıcılığı aracılığıyla genel bir çerçevede anlamlandırılabilme imkânına sahip olacağını düşünmüştür. Böylece bir yöntem olarak toplumbilimsel düşün, içi toplumsal malzemeyle doldurulmadığı için bir kavram silsilesine dönüşen grand teoriden ve herhangi bir hipoteze sahip olmadığı için kuru birer istatistik haline gelen soyutlanmış deneyimcilikten farklı olarak, daha nitelikli bir bakış açısına sahip olma iddiası taşımıştır. Söz konusu iddia, Mills'in hayatı topyekûn anlamlandırma iştahından kaynaklanmıştır. Yaşadığı Amerikan toplumu başta olmak üzere ekonomik, siyasal ve sosyal bağlarıyla modern dünyayı toplumbilimsel düşün yöntemiyle çözümlenmeye çalışan Mills, *makroskobik tarz* ile tarihsel birikimi göz ardı etmeden geniş açıdan bir fotoğraf çekmeyi, *moleküler tarz* ile de gündelik yaşamın elle tutulur detaylarından bu fotoğrafı üç boyutlu bir hale getirmeyi amaçlamıştır. Ancak Mills'in sosyolojiye yüklediği anlam itibarıyla amaçladığı, tek başına

modern dünyanın geniş açılı ve detaylı bir fotoğrafını çekmek olmamıştır. Farklı coğrafyalarda yaşayan herkesin; modern hayatın içerdiği kargaşa nedeniyle önce kendisine, ardından yaşadığı döneme ve topluma yabancılaştığını düşünen Mills, olumsuzlukların ortadan kaldırılması sorumluluğunun sosyal bilimcilere, özelde ise kendisinin de dâhil olduğu tüm sosyologlara ait olduğuna inanmıştır. Bu çerçevede, meslektaşlarının yapacakları bilimsel üretimin toplumsal alanda bir karşılık içermek ve anlaşılır olmak gibi prensiplerden hareket etmesi gerektiğini dile getiren Mills, sosyologların tutacağı ayna ile her bir bireyin dâhil olduğu zaman ve mekân; yani içinde yaşadığı dönem ve topluma dair bir farkındalık geliştirerek yabancılaşma duygusundan kurtulabileceğine inanmıştır. Mills, insan-zaman ve mekân bağlantısı kurularak sahip olunacağını umduğu bu bilinçlilik haline bir zihinsel özellik olarak toplumbilimsel düşün demiştir. Şu halde Mills'in herkesin sahip olmasını istediği ve entelektüel bir eşik olarak gördüğü toplumbilimsel düşün ile bir yöntem olarak kurguladığı toplumbilimsel düşün arasında anlamsal bir bağ kurduğunu söylemek mümkündür. Toplumbilimsel düşün madalyonunun bir yüzünde kendilerini ve içinde yaşadıkları toplumu daha iyi tanımları ve anlamlandırmaları beklenen bireyler, diğer yüzünde ise bireylerin bu tavrı sergileyebilmeleri için toplumsalı çözümlenmeye ve herkes için anlaşılır kılmaya çalışan sosyologlar vardır. Neticede Mills'in toplumbilimsel düşünleri, *makroskobik ve moleküler tarzın* bir karşılıklılık ilişkisi içerisinde birbirini tamamlaması gibi, birbirini anlamsal olarak tamamlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abadan, N. (1966). Altıncı Dünya Sosyoloji Kongresi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 21 S. 3, 219-252.
- Başpınar, A. (2012). Sosyolojinin Konusu Ola-

- rak Ordu ve Asker, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, C. 3 S. 24, 279-314.
- Erdoğan, İ. & Keloğlu, E. & Durmuş, N. (2005). Kitle İletişiminde Ampirik Geleneğin Kuruluşu: Lazarsfeld ve Yönetimsel Araştırmaları, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 21, 1-43.
- Ergun, Doğan. (2008). *100 Soruda Sosyoloji El Kitabı*, 9. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Köseihal, N. Ş. (1962). Avrupa ve Amerika'da Demokrasi ve Sosyoloji, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, C. 2 S. 17-18, 1-34.
- Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, (Çeviren: O. Akınhay, D. Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Merton, R. (1974). Sosyolojik Teorinin Ampirik Araştırmaya Etkisi, *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, (Çeviren: M. Tan), C. 7 S. 1, 237-256.
- Mills, C. Wright. (1974a). *İktidar Seçkinleri*, (Çeviren: Ü. Oskay), Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Mills, C. W. (1974b). Umut, *Yeni Ufuklar*, C. 21 S. 244, 52-55.
- Mills, C. Wright. (2000). *Toplumbilimsel Düşün*, (Çeviren: Ü. Oskay), İstanbul: Der Yayınları.
- Mills, C. W. (2005). Günümüz Sosyal Çalışmalarında İki Araştırma Tarzı, *Bilgi, Sosyoloji ve Bilgi Sosyolojisi Üzerine*, (Derleyen ve Çeviren: V. S. Öğütle), 93-108, Ankara: Paragraf Yayınevi.
- Mills, C. W. (2005). IBM+Gerçeklik+Hümanizm=Sosyoloji, *Bilgi, Sosyoloji ve Bilgi Sosyolojisi Üzerine*, (Derleyen ve Çeviren: V. S. Öğütle), 109-118, Ankara: Paragraf Yayınevi.
- Moore, W. E. (1997). İşlevselcilik, (Çeviren: Ş. Tekeli), *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, 2. Baskı, (Yayına Hazırlayan: M. Tunaçay, A. Uğur), 327-368, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Poloma, M. Margaret. (1993). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çeviren: Hayriye Erbaş), 2. Basım, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Tolan, Barlas. (2005). *Sosyoloji*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Wallace, R. A. & Wolf, A. (2012). *Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin Genişletilmesi*, (Çeviren: L. Elburuz, M. R. Ayas), 3. Baskı, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Yavuz, Ş. (2015). Kitle İletişim Araştırmalarında Anadamar/Çoğulcu ve Eleştirel/Radikal Kuram Arasında Yöndeşme Tartışmaları, *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, S. 9, 25-39. http://www.ktu.edu.tr/iletisimarastirmalari_adresinden_01.06.2016_tarihinde_erisildi.